

Філіпчук Василь Олександрович
Постригань Григорій Федорович
Петренко Ігор Ігорович

Підходи до розуміння категорії «політичний ризик»: класичні та сучасні концепції

УДК 328.18

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-1.12>

Філіпчук Василь Олександрович
кандидат наук із державного управління

Постригань Григорій Федорович
кандидат філософських наук,
доцент кафедри політичних наук
філософського факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 60, Київ, Україна

Петренко Ігор Ігорович
доктор політичних наук,
доцент кафедри політичних наук
філософського факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 60, Київ, Україна

Сучасний світовий розвиток наглядно демонструє значущість теорії управління політичними ризиками, адже кількість останніх, а також суб'єктів, що їх породжують, демонструє тенденцію значного зростання. Метою цього дослідження є виявлення змін характеру політичних ризиків в останні десятиліття й виокремлення тенденцій концептуалізації цього поняття через осмислення поточних суспільно-політичних подій. Автори використовували історичний, системно-структурний, структурно-функціональний метод, а також методи порівняння, аналізу та синтезу. У статті досліджено основні підходи до розуміння категорій «ризик» та «політичний ризик» на основі зіставлення класичних та сучасних концепцій. Виокремлено сучасні тенденції в дослідженні політичних ризиків, описані кризь призму подій/ризиків останніх десятиліть. Розглядаються різні трактування поняття «політичний ризик», які існують нині в політичній науці. Автори визначають, що на ранніх етапах концептуалізації політичних ризиків їх суть зводилася або до оцінки конкретних ризиків для міжнародних фірм через рішення уряду країни-реципієнта іноземних інвестицій, або до вивчення загальної сукупності економічних та неекономічних ризиків, пов'язаних із соціально-політичним середовищем у відповідній державі. У статті доводиться, що класичний підхід до аналізу політичних ризиків передбачав врахування двох основних чинників – вплив уряду на іноземних інвесторів та загальний стан бізнес-середовища відповідної країни. З поступом глобалізації, ускладненням політичних процесів, посиленням ролі недержавних акторів до цих чинників додалися також необхідність врахування нестабільності зовнішнього середовища (зокрема оцінювання потенціалу впливу третіх країн), прорахунок поряд з державними джерелами ризику й недержавних; врахування непрямих обмежувальних методів щодо іноземних інвесторів. Автори доходять висновку, що політичний ризик є найбільш небезпечним різновидом ризику. Він безпосередньо пов'язаний із розвитком політичного процесу, який зачіпає державні, громадські, корпоративні та індивідуальні інтереси. Сам по собі політичний ризик не є чимось матеріальним, але його ігнорування може призвести до втрати конкретних людських життів, матеріальних та фінансових ресурсів.

Ключові слова: політичний ризик, ризик країни, закордонні інвестори, іноземний бізнес, політичне середовище.

Вступ. Поняття «ризик» актуальне для всіх сфер життєдіяльності людини. Воно іманентно властиве всім сторонам нашого життя. Нині господарська діяльність майже не проводиться без оцінки ризиків, прорахунку потенційних втрат, можливих небезпек та ймовірних загроз. Оцінка та аналіз ризику стала невід'ємною складовою частиною інвестиційних проектів, операцій на фінансовому ринку, угод страхування, процесу ухвалення важливих як індивідуальних, так і державно-політичних рішень. Понад те, деякі дослідники, як наприклад У. Бек, взагалі вважають, що сучасне суспільство загалом варто називати «суспільством ризику» [1, с. 165].

Ризик безпосередньо пов'язаний із природою людини, адже вона не може володіти повним знанням про все, а ця обставина своєю чергою призводить до невизначеності, яка й породжує ризиковану ситуацію.

Проблеми ризику широко досліджується в межах різних наук: економіки, математики, статистики, юриспруденції, психології, теорії міжнародних відносин тощо. Тобто це поняття є міждисциплінарним і, відповідно, має багато граней висвітлення. З огляду на це існує багато розбіжностей між

дослідниками у трактуванні поняття «політичний ризик». Крім того, політичні ризики є динамічними за своєю природою, тобто вони змінюються з плином часу. Одні ризики можуть втрачати свою актуальність та силу впливу, а інші, навпаки, – напрошувати. Те ж стосується й суб'єктів, які породжують ризики, їх склад змінюється.

Мета та завдання. Метою цього дослідження є виявлення змін характеру політичних ризиків в останні десятиліття і виокремлення тенденцій концептуалізації цього поняття через осмислення поточних суспільно-політичних подій. Для цього необхідно простежити еволюцію розуміння поняття «ризик» та поняття «політичний ризик», визначити та проаналізувати наявні основні дослідницькі підходи, виокремити події, які впливали на посилення інтересу до дослідження політичних ризиків, а також виокремити чинники, які вплинули на зміну підходів в аналізі політичних ризиків.

Методи дослідження. Автори використовували історичний, системно-структурний, структурно-функціональний метод, а також методи порівняння, аналізу та синтезу.

Результати. Уявлення про ризик можна віднайти вже в античності, щоправда, тоді не було

окремого слова для позначення цього явища. Ризик тут згадується в контексті мореплавців Давнього Сходу, які мали певні правові інститути для страхування ризиків власників вантажів та суден. Проте на той час не було розуміння пов'язаності ризику з рішеннями. Такий підхід до розуміння ризиків характерний вже для епохи Відродження, коли ризик виходить за межі морської торгівлі і проникає у всі інші сфери [4, с. 140]. Складно переоцінити внесок математики в розвиток розуміння концепту «ризик». Насамперед йдеться про створення й розвиток теорії вірогідності. Тобто саме природничі науки заклали основу сучасного розуміння ризику.

Значною мірою й економісти приклали руку до поглиблення розуміння ризику, а також до розробки різноманітних методів його оцінки. Тут варто згадати американського економіста Ф. Найта, який концептуалізував поняття «ризик», провівши розмежування між ризиком та невизначеністю. Для нього ризик – це застраховані негативні явища, а невизначеність – незастраховані. Тобто, на його думку, ризик може бути вимірний, а невизначеність – ні [5]. Підхід Найта є важливим, адже він одним із перших спробував визначити властивості ризику, що дало поштовх подальшим науковим пошукам в окресленні самостійності цієї категорії.

Також не можна оминати увагою підхід Н. Лумана, який запропонував замінити дихотомію «ризик-надійність» на «ризик-небезпека» [4, с. 150–152]. Під «надійністю» він розуміє суб'єктивне відчуття безпеки та захищеності від ризиків, а під «небезпекою» – об'єктивну картину світу та явищ, які лежать ззовні й можуть призвести до збитку для суб'єкта. В той час як «ризик» розуміється як можливий збиток для суб'єкта, який може настати залежно від рішення, яке він ухвалює.

У соціальних науках превалюють три підходи до розгляду сутності ризику [8, с. 313]. Класичним підходом можна вважати погляди Дж. Мілля, для якого ризик – це можливість втрат суб'єкта в результаті його свідомої діяльності, тобто суб'єкт дії йде на ризик, розуміючи небезпеку цього, але при цьому очікуючи, що результат буде більшим за всі можливі небезпеки. Другий підхід представлений поглядами А. Маршалла та А. Пічу, які вважають, що ризик є відхиленням від завданої мети, тобто ризик проявляється в процесі діяльності, а не закладений у неї від початку. Третій підхід робить акцент на соціологічному трактуванні ризику, надаючи особливої ролі системі взаємовідносин між людьми, яка є ризикогенною за своєю природою. Тобто сучасне суспільство (система розподілу благ) породжує ризики, причому суспільство є і суб'єктом, який відчуває на собі дію ризиків, і об'єктом, який продукує ці ризики. Така ситуація стає можливою завдяки соціальній архітектурі та політичній динаміці. Послідовниками такого підходу є У. Бек та Е. Гідденс.

У політичних науках проблема аналізу ризиків почала системно вивчатись ближче до середини ХХ століття. Це було пов'язано перш за все з проблемами в нафтовій промисловості. Зокрема, актуалізувала необхідність вивчення політичних ризиків рекордна націоналізація власності іноземних нафтових компаній у Мексиці, яку провів у 1938 році президент Ласаро Карденас. З цього часу ризик націоналізації стає одним з основних ризиків для бізнесу. Проте в той час дослідження політичних ризиків мали переважно закритий характер, оскільки нафтовий бізнес був сконцентрований у руках невеликої кількості нафтових компаній.

Перші публічні роботи з цієї тематики з'явилися лише в середині 60-х років. Тобто оцінка ризиків політичного характеру на той час здійснювалась для транснаціональних компаній (США та країн Західної Європи), які працювали в країнах, що розвиваються, де політичне середовище було вкрай нестабільним, а його потенціал впливу на бізнес-структуру був значним. Своєю чергою зростання американських ТНК було зумовлене вигідним військовим, політичним та економічним становищем США після Другої світової війни, коли за рахунок відновлення Європи суттєвий розвиток отримала й економіка США. Економічне ж зростання розширило географію американського бізнесу і призвело до появи ТНК. Їх розквіту також сприяла деколонізація, яка відкрила доступ ТНК до раніше закритих ринків. Лейтмотивом досліджень політичних ризиків у середині 60-х років були захист інтересів ТНК та захист американських інвестицій. Революція на Кубі 1959 року та прихід до влади Фіделя Кастро також зробили свій внесок у дослідження політичних ризиків, у першу чергу, з боку бізнес-структур.

У період із 70–80-х років ХХ століття дослідження політичних ризиків стали більш серйозними та прикладними, не в останню чергу завдячуючи значному зростанню загроз політичного характеру для західних компаній, зокрема йдеться про нафтову кризу 1973 року (коли арабські країни-члени ОПЕК, а також Сирія та Єгипет відмовились постачати нафту США, Великобританії, Канаді, Нідерландам та Японії, які підтримали Ізраїль під час т. зв. війни Судного дня), революції в Ірані та Нікарагуа в 1979 році. Ці події викликали серйозне занепокоєння та стали тригером зростання публікацій щодо прогнозування та управління політичними ризиками.

Таким чином, після Другої світової війни головними проблемами для американських ТНК стали советизація багатьох країн Третього світу, громадянські війни, військові перевороти, націоналізація тощо. У цей час дуже багато військових операцій із боку США більшою мірою мали на меті забезпечення економічних гарантій для власного бізнесу, зокрема повернення під контроль певних

підприємств, унеможливлення їх націоналізації тощо. У цьому контексті можна згадати операцію «Права справа» армії США 1989 року, результатом якої стало захоплення й здобуття контролю над Панамським каналом. Усе це безумовно стимулювало інтерес до дослідження політичних ризиків та розробки методик їх оцінки. Так, в 1980 році з'явилась Асоціація аналітиків політичних ризиків (APRA – Association of Political Risks Analysts), яка стала майданчиком для комунікації фахівців у цій галузі [17, р. 249].

У 80-ті роки ХХ століття в дослідженні політичних ризиків, попри їх значну кількість та розмах, стала помітною певна криза. Вона була зумовлена двома чинниками: по-перше, не було сформовано загальну теорію політичних ризиків; по-друге, знизилась потреба у практичному дослідженні політичних ризиків, адже великі ТНК до цього часу освоїли майже всі доступні їм території. Водночас саме на 80-ті роки припадає видання найбільшої кількості робіт із теми політичних ризиків. У цих публікаціях автори визначають набір характеристик, які дають змогу ідентифікувати ті чи інші політичні загрози для економічних суб'єктів.

З часом виникають нові загрози та тенденції, які впливають як на діяльність міжнародних компаній, так і спричиняють серйозні соціально-економічні зрушення в різних суспільствах. Загрози починаються виходити не лише від урядів, а й від недержавних акторів, глобалізаційні процеси посилюють взаємозалежність політичних та економічних суб'єктів. З огляду на це актуальним є перегляд традиційних підходів до розуміння політичних ризиків, які сформувалися в 70-80-ті роки ХХ століття [16; 24; 9; 13 та інші]. Ці підходи й досі використовуються в багатьох сучасних наукових дослідженнях [10], хоче вони вже неповною мірою відображають сучасні реалії.

Класичне розуміння політичних ризиків західними дослідниками полягає в їх визначенні як втручання держави, яка отримує інвестиції, в роботу іноземних компаній шляхом дискримінації, націоналізації та експропріації. Залежно від предмета дослідження політичні ризики можуть виступати або як частина аналізу ризику країни (country risk), або як самостійний напрям щодо оцінки соціально-політичних загроз. Причому варто все ж таки розмежувати ці два терміни – «політичний ризик» (political risk) та «ризик країни» (country risk). Другий термін має все ж таки ширше значення, адже включає в себе різні фінансово-економічні та соціально-політичні параметри. Низка авторів у межах ризику країн виокремлюють некомерційні (політичні) та комерційні ризики або економічні та політичні [6, с. 20; 2, с. 88]. Тобто політичні ризики є одним із компонентів (складників) ризику країни.

На ранніх етапах розробки концепту політичних ризиків залежно від суб'єкта, який генерує

політичні ризики, превалювало два основні підходи. Представники першого підходу (наприклад, В. Вестон та Б. Сордж, Д. Джодіс, Р. Алібер) до таких суб'єктів зараховували лише органи державної влади. Представники ж другого підходу (наприклад, С. Корбін, Г. Райс, І. Махмуд, Ф. Рута, Ч. Нерт, С. Робок, Дж. Саймон, Р. Грін, К. Крос), окрім державних органів, до генераторів політичного ризику включали й різноманітні динамічні процеси (революції, масштабні протести, державні перевороты, зміна політичних еліт, міжнародні конфлікти тощо), які відбуваються в соціально-політичному житті тієї чи іншої країни і здатні прямо або опосередковано впливати на ділову активність.

Так, у межах першого підходу В. Вестон та Б. Сордж зазначають, що політичні ризики виникають внаслідок дій органів державної влади, які перешкоджають проведенню ділових операцій, змінюють умови угод, частково або повною мірою конфіскують власність компаній [24, р. 60]. Своєю чергою Д. Джодіс визначає політичні ризики як можливі зміни в умовах проведення операцій іноземними компаніями, які виникають під час політичного процесу [13, р. 5]. Р. Алібер визначає політичні ризики як негативний вплив заходів, які ухвалює держава щодо іноземних інвесторів, зокрема обмеження, які накладає уряд на транскордонне розміщення капіталу [9, р. 1453]. На думку К. Сміта, політичний ризик – це дії уряду країни, яка отримує інвестиції, що формують політику, яка стримує бізнес операції щодо іноземних інвестицій [23, р. 9]. Такий підхід має свої недоліки, адже політичний ризик тут розглядається доволі односторонньо, виключно з позиції інтересів закордонних інвесторів. Крім того, певні дії уряду можуть мати не лише негативні наслідки, але й можуть відкривати певні нові можливості або відображати національний політичний курс. Тобто самі по собі ризики скоріше мають нейтральний характер, отримуючи вже те чи інше забарвлення залежно від конкретної ситуації та інтересів відповідного господарюючого суб'єкта.

У межах другого підходу можна навести думку Ф. Рута, який відокремлює політичні ризики від економічних й фінансових та характеризує їх як події, які відбуваються в політичному середовищі, асоціюються з діями уряду і здійснюють вплив на роботу тієї чи іншої компанії [20, р. 11]. Для Рута політичні ризики – це політичні події будь-якого ґатунку, які можуть призвести до втрати прибутку та/або активів у міжнародних ділових операціях. Цікавою також є його думка щодо розмежування невизначеності та ризику, так, на його думку, невизначеність не можна прорахувати, а от ризик може бути спрогнозований. Своєю чергою С. Корбін визначає політичні ризики як потенційно значимі для управління компанією непередбачувані обставини, які виникають внаслідок політичних подій та процесів [15, р. 71]. Для Г. Райса та І. Махмуда

політичні ризики – це внутрішньодержавні чи міжнародні, конфліктні та інтеграційні події й процеси, які можуть призвести до зміни урядової політики всередині держави та в закордонних державах, які виражаються у виникненні несприятливих умов чи додаткових можливостей для компанії [18, р. 12]. Для Ч. Нерта політичні ризики, поряд із діловим середовищем, є одним із компонентів інвестиційного клімату в країні-реципієнті інвестицій. Цей дослідник характеризує політичні ризики як факти експропріації іноземної власності, наявності конкуренції та протиріч із державними компаніями в конкретній країні [16]. На думку С. Робока, політичні ризики виникають у міжнародному бізнесі, коли відбувається порушення стабільності функціонування ділового середовища, і є наслідком політичних змін, які складно передбачити [19, р. 7]. Ширший підхід до розгляду політичних ризиків пропонує і Ч. Кеннеді, який трактує політичний ризик як стратегічний, фінансовий чи власний збиток для компанії, який може настати через неринкові події чи чинники, які впливають на макроекономічний та макрополітичний клімат [14]. У плеяді дослідників цього підходу найбільш універсальний підхід до визначення політичних ризиків запропонував Дж. Саймон. Він вважає, що політичні ризики – це політичні або соціальні чинники, що виникають всередині або поза приймаючої країни і негативно впливають як на окремих суб'єктів, так і на всі ділові операції та інвестиції [22, р. 116].

Таким чином, на ранніх етапах концептуалізації політичних ризиків їх суть зводилася або до оцінки конкретних ризиків для міжнародних фірм через рішення уряду країни-реципієнта іноземних інвестицій або до вивчення загальної сукупності економічних та неекономічних ризиків, пов'язаних із соціально-політичним середовищем у відповідній державі. Деякі сучасні автори також час від часу звертаються до подібних варіацій. Проте сучасність все ж таки вносить зміни в розуміння сутності політичних ризиків.

В останнє десятиліття оцінка політичних ризиків набуває особливої актуальності через суттєве зростання невизначеності в політичній та економічних сферах сучасного світу. Сучасна ситуація вирізняється не просто виникненням «гарячих точок», що генерують політичні ризики, а одноментною появою різної природи ризиків, які, переплітаючись між собою, впливають на інвестиційні потоки в глобальному масштабі. До подій/ризиків, які в останні роки сприяли підвищенню уваги до дослідження політичних ризиків, можна зарахувати такі:

- терористична атака на хмарочоси в Нью-Йорку 11 вересня 2001 року, яка сприяла розгляду ризиків безпеки як політичних;
- «Арабська весна» – масштабні та до певної міри неочікувані соціально-політичні потрясіння,

які прокотилися регіоном Близького Сходу та Північної Африки. Ці події вплинули на діловий клімат відповідних країн, а також виявили низку недоліків сучасних підходів до оцінки політичних ризиків;

- «Брекзйт», який порушив проблему аналізу політичних ризиків в ЄС – регіоні, який до цього вважався найменш схильним до загроз політичного характеру;

- протекціоністська політика, яку почав активно реалізовувати Д. Трамп і яка значно посилила геополітичну напругу;

- пандемія коронавірусу, яка стала справжнім викликом не лише для системи охорони здоров'я майже всіх країн, а й вкрай згубно вплинула на світові економічні процеси.

Загалом на зміну підходів в аналізі політичних ризиків у XXI столітті вплинули такі чинники:

- збільшення кількості суб'єктів, здатних породжувати політичні ризики, – державні інститути (уряди) втрачають монополію на генерацію політичних ризиків, до певної міри навіть перетворюючись на об'єкт впливу політичних ризиків, породжених іншими суб'єктами (групи інтересів, громадські організації, високотехнологічні компанії – корпорації Силіконової долини, Google, Facebook, Apple, Microsoft, Alibaba, різні хакерські групи тощо, терористичні групи – «Ісламська держава» тощо);

- зміна середовища виникнення політичних ризиків (розмивання кордонів держав) – нині політичні ризики генерують не лише країни, які розвиваються, а й розвинуті країни, що за умови глобалізаційної зв'язності світу є доволі небезпечною тенденцією. Нині політичні ризики переважно носять глобальний характер і супроводжуються мультиплікаційним ефектом. Крім того, політичні ризики можуть генеруватись не лише на рівні зав'язків країни вкладення інвестицій та іноземних компаній, а й на рівні міждержавних відносин (можливо, за участі третіх сторін), які потенційно можуть впливати на взаємовідносини з інвесторами (наприклад, ситуація навколо «Мотор Січ», коли Україна внесла в санаційний список інвесторів цієї компанії після аналогічного кроку з боку США);

- зміна методів політичного впливу на іноземні компанії – відбувається поступовий перехід від експропріації в її класному розумінні до повзучої експропріації (використання непрямих методів вилучення іноземних активів), коли держава вводить додаткове субсидіювання стратегічних галузей, різноманітні антикризові та протекціоністські заходи, спрямовані на захист вітчизняних виробників (наприклад, зобов'язання щодо купівлі національних продуктів та послуг) тощо. До цих методів ми також можемо зарахувати різноманітні санаційні обмеження, які широко використовуються останнім часом.

Отже, ці чинники вплинули на переосмислення традиційних підходів до визначення поняття

«політичний ризик». Так, дослідник Дж. Якобсен розглядає уряди лише як один із багатьох суб'єктів, які генерують політичні ризики, додаючи до їх переліку терористичні групи, повстанців тощо [12, р. 481]. Своєю чергою А. Харкада та С. Фрейзер визначають політичний ризик як комплексний негативний вплив дій чи/або бездіяльності урядових чи неурядових акторів щодо певних груп або зовнішніх загроз, які можуть потенційно вплинути на ринок відповідної країни [25, с. 99–100]. У питанні зміни середовища виникнення політичних ризиків цікавою є думка С. Соттілотта, яка зазначає, що політичні ризики перестали розглядатися як атрибут виключно розвинених країн [21, р. 13]. У контексті зміни методів впливу на іноземні компанії можна згадати таке явище, як «протекціонізм 2.0» – обмежувальні заходи, до яких вдається низка країн світу заради захисту власної економіки та національних виробників. Перші паростки такого підходу почали формуватися після кризи 2008–2009 років, особливо гостро це явище проявилось під час президентства Д. Трампа в США. Тут можна навести думку Б. Грехема, Н. Джонстона та А. Кінгслі, які зазначають, що так звана повзуча експропріація витісняє класичну її форму, характерну більшою мірою для ХХ століття [11].

Серед вітчизняних дослідників варто виділити праці В. Кривошеїна, на його думку, політичні ризики – це імовірність настання небажаних наслідків можливих політичних та інших рішень, пов'язаних із політичними подіями, які можуть завдати збитків їх учасникам у реалізації відповідних інтересів [3, с. 40]. Заирнувши до «Політичної енциклопедія» за редакцією українських вчених, знаходимо визначення політичного ризику як «вибору суспільним суб'єктом лінії поведінки і сама його поведінка в ситуації, коли відсутня визначеність щодо наслідків впливу на результати цієї поведінки політичних умов і чинників» [7, с. 637]. А складниками політичного ризику визначаються оцінка ситуації з позиції шансів на успіх або невдачу, вибір моделі поведінки на основі комплексної оцінки ситуації та власне поведінка в умовах невизначеності щодо її остаточних наслідків.

Висновки. Таким чином, класичний підхід до аналізу політичних ризиків передбачав врахування двох основних чинників – вплив уряду на іноземних інвесторів та загальний стан бізнес-середовища відповідної країни. З поступом глобалізації, ускладненням політичних процесів, посиленням ролі недержавних акторів до цих чинників додалися також необхідність врахування нестабільності зовнішнього середовища (зокрема оцінювання потенціалу впливу третіх країн). прорахунок поряд із державними джерелами ризику й недержавних, врахування непрямих обмежувальних методів щодо іноземних інвесторів.

Політичні ризики природнім шляхом виникають в умовах плюралізму, політичної конкуренції, суперництва і боротьби. З огляду на це можна виокремити такі їхні основні властивості:

а) універсальність цього виду ризиків проявляється перш за все в тому, що він присутній у політичних рішеннях будь-якого рівня, починаючи з революційних перетворень усього суспільства і закінчуючи голосуванням окремого виборця на виборах;

б) політичні ризики колективні, бо зумовлюються не стільки індивідуальними якостями політиків і технологіями влади, скільки груповими політичними інтересами;

в) ієрархічність політичних ризиків проявляється на рівні наслідків прийняття тих чи інших політичних рішень;

г) політичні ризики дуже суб'єктивні, оскільки залежать не лише від об'єктивних обставин середовища, в якому вони формуються, але й від суб'єктивного сприйняття та інтерпретації отриманої інформації чи подій, що сталися;

д) цей вид ризиків може виступати як самостійний чинник політики чи бути елементом інших видів ризику – соціального, комерційного, інвестиційного, екологічного і так далі; в цьому проявляється багатоплановість політичних ризиків.

Політичний ризик є найбільш небезпечним різновидом ризику. Він безпосередньо пов'язаний із розвитком політичного процесу, який зачіпає державні, громадські, корпоративні та індивідуальні інтереси. Сам по собі політичний ризик не є чимось матеріальним, але його ігнорування може призвести до втрати конкретних людських життів, матеріальних та фінансових ресурсів. Політичний ризик радше можна зарахувати до віртуальної реальності, він сигналізує про потенційні прийдешні потрясіння, вірогідність яких може бути непевною.

Підсумовуючи, можна спробувати дати узагальнююче визначення поняття «політичний ризик» як постійної, структурованої, накопичувальної активності індивідуального чи колективного суб'єкта в політичній системі суспільства в ситуації (невизначеності), недостатності знань суб'єкта про середовище його діяльності чи можливої недостовірності (хибності) цього знання, спрямованої на задоволення його політичних потреб.

Дослідження політичних ризиків є дуже перспективним напрямом, який має яскраво виражений прикладний характер. Він охоплює широку плекду сфер застосування, зокрема: оцінка загроз для інвесторів; ухвалення політичних рішень; профілактика злочинності, екстремізму та тероризму, етичних та соціальних конфліктів; формування позитивного бренду держави на міжнародній арені; страхування тощо. Загалом інтерес до дослідження теми політичних ризиків є наслідком розвитку глобальної економічної та політичної систем, їх тісного взаємозв'язку та взаємозумовленості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бек У. От индустриального общества к обществу риска. *THESIS: теория и история экономических и социальных институтов и систем*. 1994. № 5. С. 161–168.
2. Кадырбаев И.А. Страновой риск и совершенствование методов его оценки при страховании политических рисков. *Мир современной науки*. 2016. № 2 (36). С. 87–92.
3. Кривошеин В. Ризик як атрибут політики. *Політичний менеджмент*, 2004. № 6 (9). С. 38–47.
4. Луман Н. Понятие риска. *THESIS: теория и история экономических и социальных институтов и систем*. 1994. № 5. С. 135–160.
5. Найт Ф.Х. Риск, неопределенность и прибыль / пер. с англ. Москва, 2003. 360 с.
6. Подколзина И.А. Проблемы дефиниции и оценки политического риска в зарубежных исследованиях. *Вестник Московского университета. Серия 12. Политические науки*. 1996. № 5. С. 19–33.
7. Політична енциклопедія / Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2011. 808 с.
8. Соловьев А.И. Теория принятия государственных решений. Москва, 2004. 344 с.
9. Aliber R. The interest rate parity theorem: A reinterpretation. *Journal of Political Economy*, 1973, Vol. 81. No. 6. P. 1451–1459.
10. Clark E., Tunaru R. Emerging markets: Investing with political risk. *Multinational Finance Journal*. 2015. Vol. 5. No. 3. P. 155–173.
11. Graham B.A.T., Johnston N.P., Kingsley A.F. A unified model of political risk. *Strategy beyond markets* / Ed. by J.M. De Figueiredo, M. Lenox, F. Oberholzer-Gee, R.G. Vanden Bergh. Bingley: Emerald Group Publishing Limited, 2016. P. 119–160.
12. Jakobsen J. Old problems remain, new ones crop up: Political risk in the 21st century. *Business Horizons*. 2010. No. 53 (5). P. 481–490.
13. Jodice D. An overview of political risk assessment. *Political risk assessment: An annotated bibliography* / Ed. by D. Jodice. Westport : Greenwood, 1981. P. 3–45.
14. Kennedy, Charles R. Political Risk Management: A Portfolio Planning Model. *Business Horizons*, 1988, 31(6). С. 26–33.
15. Kobrin S.J. Managing political risk assessment: Strategic response to environmental change. Berkeley : University of California Press, 1982. 224 p.
16. Nehrt Ch. The political environment for foreign investment. New York: Praeger, 1970. 391 p.
17. Rayfield G. Raiders of the Lost Art: Adventures of a Political Scientist in the Private Sector. *PS*. Vol. 19. No. 2 (Spring. 1986). P. 248–251.
18. Rice G., Mahmoud E.A. Managerial procedure for political risk forecasting. *Management International Review*. 1986. Vol. 26. P. 12–21.
19. Robock S.H. Political risk: Identification and assessment. *Columbia Journal of World Business*. 1971. No. 6 (4). P. 6–20.
20. Root F.R. US business abroad and political risks. *The International Executive*. 1968. No. 3. P. 11–12.
21. Sottiolotta C.E. Political risk: Concepts, definitions, challenges. Rome: LUISS School of Government, 2013. 20 p.

22. Simon J.D. Political risk analysis for international banks and multinational enterprises. *Country risk analysis: A handbook* / Ed. by R.L. Solberg. London : Routledge, 1992. P. 118–132.
23. Smith, Clifford Neal. Predicting the Political Environment of International Business. *Long Range Planning*. 1971 (Sept.). P. 7–14.
24. Weston F., Sorge B. International managerial finance. Illinois: Richard D. Irwin Inc., 1972. 388 p.
25. Zarkada A., Fraser C. Risk perception by UK firms towards the Russian market. *International Journal of Project Management*. 2002. № 20 (2). P. 99–105.

REFERENCES:

1. Beck U. (1994). Ot industrial'nogo obshchestva k obshchestvu riska [From industrial society to risk society]. *THESIS: theory and history of economic and social institutions and systems*, № 5 [in Russian].
2. Kadyrbaev I.A. (2016). Stranovoi risk i sovershenstvovanie metodov ego otsenki pri strakhovanii politicheskikh riskov [Country risk and assessment methods improvement for political risk insurance]. *Mir sovremennoi nauki*, № 2 [in Russian].
3. Kryvoshein V. (2004). Ryzhik yak atrybut polityky [Risk as an attribute of politics]. *Political management*, № 6 (9) [in Ukrainian].
4. Luhmann N. (1994). Ponjatie riska [The concept of risk]. *THESIS: theory and history of economic and social institutions and systems*, № 5 [in Russian].
5. Knight F.H. (2003). Risk, neopredelennost' i pribyl [Risk, uncertainty and profit]. Moscow [in Russian].
6. Podkolzina I.A. (1996). Problemydefinitcii i otsenki politicheskogo riska v zarubezhnykh issledovaniyakh [Issues of definition and assessment of political risk in foreign studies]. *Vestnik Moskovskogo universiteta. Serija 12. Politicheskie nauki*, № 5 [in Russian].
7. Politychna entsyklopediia (2011) [Political encyclopedia]. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo [in Ukrainian].
8. Soloviev, A.I. (2004). Teorija prinjatija gosudarstvennyh reshenij [Theory of public decision-making]. Moscow [in Russian].
9. Aliber R. (1973). The interest rate parity theorem: A reinterpretation. *Journal of Political Economy*, Vol. 81. No. 6 [in English].
10. Clark E., Tunaru R. (2015). Emerging markets: Investing with political risk. *Multinational Finance Journal*, Vol. 5. [in English].
11. Graham B.A.T., Johnston N.P., Kingsley A.F. (2016). A unified model of political risk. *Strategy beyond markets* / Ed. by J.M. De Figueiredo, M. Lenox, F. Oberholzer-Gee, R.G. Vanden Bergh. Bingley: Emerald Group Publishing Limited [in English].
12. Jakobsen J. (2010). Old problems remain, new ones crop up: Political risk in the 21st century. *Business Horizons*, No. 53 (5) [in English].
13. Jodice D. (1981). An overview of political risk assessment. *Political risk assessment: An annotated bibliography* / Ed. by D. Jodice. Westport: Greenwood [in English].
14. Kennedy, Charles R. (1988), Political Risk Management: A Portfolio Planning Model, *Business Horizons*, 31(6) [in English].

15. Kobrin S.J. (1982). Managing political risk assessment: Strategic response to environmental change. Berkeley: University of California Press [in English].

16. Nehrt Ch. (1970). The political environment for foreign investment. New York: Praeger [in English].

17. Rayfield G. (1986). Raiders of the Lost Art: Adventures of a Political Scientist in the Private Sector. PS. Vol. 19. No. 2 [in English].

18. Rice G., Mahmoud E.A. (1986). Managerial procedure for political risk forecasting. *Management International Review*, Vol. 26 [in English].

19. Robock S.H. (1971). Political risk: Identification and assessment. *Columbia Journal of World Business*, No. 6 (4) [in English].

20. Root F.R. (1968). US business abroad and political risks. *The International Executive*, No. 3 [in English].

21. Sottilotta C.E. (2013). Political risk: Concepts, definitions, challenges. Rome: LUISS School of Government [in English].

22. Simon J.D. (1992). Political risk analysis for international banks and multinational enterprises. Country risk analysis: A handbook / Ed. by R.L. Solberg. London: Routledge [in English].

23. Smith, Clifford Neal. (1971). Predicting the Political Environment of International Business. Long Range Planning [in English].

24. Weston F., Sorge B. (1972). International managerial finance. Illinois: Richard D. Irwin Inc. [in English].

25. Zarkada A., Fraser C. (2002). Risk perception by UK firms towards the Russian market. *International Journal of Project Management*, № 20 (2) [in English].

Approaches to understanding the category of “political risk”: classic and modern concepts

Filipchuk Vasyl Oleksandrovych

Ph.D. in Public Administration

Postryhan Hryhorii Fedorovych

Doctor of Philosophy,
Associate Professor
at the Department of Political Science
of the Faculty of Philosophy
Taras Shevchenko
National University of Kyiv
Volodymyrska str., 60, Kyiv, Ukraine

Petrenko Ihor Ihorovych

Doctor of Political Sciences,
Associate Professor
at the Department of Political Science
of the Faculty of Philosophy
Taras Shevchenko
National University of Kyiv
Volodymyrska str., 60, Kyiv, Ukraine

The modern world development clearly demonstrates the importance of the theory of political risk management, as the number of them, as well as the entities that generate them, show a trend of significant growth. The purpose of this study is to identify changes in the nature of political risks in recent decades and to identify trends in the conceptualization of this concept through the understanding of current socio-political events. The authors used historical, system-structural, structural-functional method, as well as methods of comparison, analysis and synthesis. The article explores the main approaches to understanding the categories of “risk” and “political risk” based on the comparison of classic and modern concepts. Current trends in the study of political risks, described through the prism of events / risks of recent decades, are highlighted. Different interpretations of the concept of “political risk” that exist in political science at the moment are considered. The authors determine that in the early stages of conceptualization of political risks their essence was reduced either to the assessment of specific risks for international firms through the decision of the government of the recipient country of foreign investment, or to study the overall set of economic and non-economic risks associated with socio-political environment state. The article argues that the classical approach to political risk analysis involved two main factors: the government's influence on foreign investors and the general state of the country's business environment. With the progress of globalization, the complexity of political processes, the strengthening of the role of non-state actors to these factors were also added: the need to take into account the instability of the external environment (including assessing the impact of third countries); miscalculation along with state sources of risk and non-state; taking into account indirect restrictive methods against foreign investors.

The authors conclude that political risk is the most dangerous type of risk. It is directly related to the development of a political process that affects state, public, corporate and individual interests. Political risk in itself is not something material, but ignoring it can lead to the loss of specific human lives, material and financial resources.

Key words: political risks, country risks, foreign investors, international business, political environment.